

Matjaž Brojan

Življenje in delo slamnikarskih družin Jančigaj – Ravnikar

Andrej Jančigaj in Matija Ravnikar sta bila v 19. In 20. stoletju osrednja slovenska slamnikarja v Domžalah, četudi nista imela finančnega zaledja, kot so ga imeli tirolski slamnikarji. Andrej Jančigaj se je rodil 19. novembra 1839 slamnikarju Valentinu Jančigaju v Zgornjih Domžalah 8, v hiši, kjer se je reklo Pri Kršmancu. Oče Valentin je bil slamnikar, pri njem se je Andrej izučil slamnikarskega poklica. 24-leten se je Andrej poročil z Uršulo Zor iz Zgornjih Domžal 26. Seveda je nadaljeval očetovo slamnikarsko delo pri hiši, ki je nosila domače ime Sušovec, Sušovc ali Suša. To ime je verjetno izhajalo iz dejstva, da se je pri hiši, kjer so izdelovali slamnike, sušilo veliko slamnikov. V zakonu Andreja in Uršule so se rodile štiri hčere: Frančiška, Uršula, Johana in Katarina, eden od otrok pa je na porodu umrl. Prve tri hčere je Jančigaj dobil do svojih 36 let, najmlajšo Katarino pa pri svojih 46-tih letih. Andrej Jančigaj je bil izjemno podjeten človek, saj je med slovenskimi slamnikarji prvi začel šivati »naložene« slamnike s slamnikarskimi šivalnimi stroji, dotlej pa so šivali slamnike »na roke«, temu delu so rekli, da šivajo »na krajce«. V domači slamnikarski tovarni na Kršmančevi domačiji so slamnike šivali tudi za izvoz, saj je Jančigaj svoje slamnike izvažal v kar nekaj evropskih držav in celo na angleško tržišče. Njegova proizvodnja je bila posebej intenzivna v letu 1902. O tej proizvodnji pa je ostalo mnogo dokumentacije, trgovskih in drugih povezav, predvsem pa podatkov, ki smo jih našli na podstrešju omenjene stare tovarne, ki danes prenovljena še obstaja za stanovanjske potrebe. Andrej Jančigaj je bil znan tudi kot izumitelj, saj je izumil posebno namizno svetilko na petrolej, o njegovem omenjenem izumu pa je pisal tudi Franc Bernik v Zgodovini fare Domžale.

Stara Jančigajeva hiša, zgrajena leta 1893. (Foto: arhiv M. Brojan)

Leta 1907 je umrla Jančigajeva najstarejša hčerka Frančiška, ki je bila poročena z drugim domžalskim slamnikarjem Andrejem Mačkom. Ker je tudi zet Andrej Maček kmalu umrl, je njuna tovarna v nekdanjih Zgornjih Domžalah 107 (danes Kolodvorska ulica) prešla v last Frančiškinega očeta Andreja, ki je proizvodnjo iz Kršmančeve tovarne preselil v današnjo Kolodvorsko ulico. Pred prvo svetovno vojno so v njegovi tovarni izdelali povprečno 60.000 slamnikov, kar je Jančigaja postavljalo po količini sešitih slamnikov na drugo mesto v Domžalah. Prvi je bil slamnikar Franc Cerar.

Jančigaj je bil ugleden Domžalec, hkrati pa tudi človek, ki si je v tem uglednem položaju naložil veliko javnih ali družbenih funkcij. Bil je podpredsednik Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva (predsednik je bil Franc Bernik), bil je v načelstvu Strojne zadruge Domžale in v vodstvu Posojilnice in hranilnice v Domžalah. S temi svojimi funkcijami si je zagotovil ugledno mesto tedanjih Domžal, prav tako njegova najmlajša hči Katarina, ki je bila hkrati z očetom tudi podpredsednica Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva. Zaradi relativno dobrega finančnega položaja je kupil celo nekdanji Vovkov mlin v Študi (lokacija poznejšega Mlinostroja), z donacijami cerkvi pa se je odlikovala tudi njegova žena Uršula, ki je postala botra ali »kumica« (tako se je včasih reklo) nekaterih domžalskih pridobitev.

Andrej Jančigaj ter žena Uršula sta 13. junija 1913 praznovala svojo zlato poroko, ki je bila v tistem času velik dogodek Domžal. Udeležili so se ga vsi najuglednejši Domžalci tistega časa. Žal pa je Andrej Jančigaj umrl le dve leti po tem dogodku, 26. marca 1915.

Po Andreju Jančigaju je njegovo slamnikarstvo prevzela hči Katarina, ki se je v letu 1911 poročila s tesarjem Matijo Ravnikarjem, bratom Frana Ravnikarja, znamenitega domžalskega ustvarjalca mnogih secesijskih objektov, kakršen je bil domžalski Društveni dom, danes Kulturni dom Franca Bernika Domžale. Matija Ravnikar se je po poroki lotil intenzivno slamnikarskega dela, a žal se je zgodilo, da je bil na začetku prve svetovne vojne (bilo je julija 1914) vpoklican v avstrijsko vojsko in poslan na bojišče v Galicijo. Katarina je ostala sama z ostarelo materjo Uršulo, ko je breme vodenja tovarne, kmetije in skrbi za mamo postalo zanjo preveliko. V letu 1916 je celotno premoženje prepisala na moža Matijo, ki je bil takrat v cesarski vojski. V času vojne si je redno dopisoval s svojim svakom Antonom Müllerjem, ki mu je z bojišča poslal kar 105 dopisnic, v njih pa spoznamo vso tragiko vojskovanja Slovencev v 17. pešpolku cesarske vojske za cesarja. V letu 1917 je zbolel, bil nekaj časa v vojaški bolnišnici, potem pa se pred koncem vojne vrnil domov. Žena Katarina, ki je 7. februarja 1916 (v odsotnosti moža) prenesla celotno premoženje na moža, je 13. oktobra 1918 rodila hčerko Frančiško, ki je že naslednji dne po porodu umrla, še dan pozneje, 15. oktobra 1918, pa je umrla še mlada mamica. Moža in dva otroka, Anico in Andreja, je zapustila pri svojih 33-tih letih. Matija Ravnikar je ostal z dvema otrokoma in ostarelo taščo Uršulo Jančigaj, zato mu ni kazalo drugega, kot poiskati nadomestno mater dvema otrokoma in gospodinjo družini. 7. oktobra 1919 se je poročil z Antonijo Škander iz Ljubljane ter s to drugo ženo dobil troje otrok: sina Tončka (roj. 1920), hčerko Pavelco (roj. 1922) ter Mihaelo (roj. 1924), ki pa je žal pol leta pozneje umrla. Katarinina mama, Matijeva tašča Uršula Jančigaj, je umrla 4. avgusta 1925.

Matija Ravnikar je po prevzemu tovarne nadaljeval proizvodnjo slamnikov v svoji tovarni, ki se je leta 1922 preimenovala v Slamnikarsko tovarno A. Jančigaj – naslednik M. Ravnikar. Pri njem je delalo do 12 šivalk ter nekaj delavcev na stiskalnicah slamnikov, vsi pa so v eni sezoni izdelali

20.000 slamnikov. Že leta 1928 je njegova tovarna izdelala 90.000-105.000 slamnikov na sezono, Ravnikar pa je takrat zaposloval 20 šivalk in nekaj moških za stiskanje (prešanje) slamnikov. Njegove slamnikarske ambicije se s to količino niso nehale, saj je leta 1932 pričel graditi novo slamnikarsko tovarno ter jo dve leti pozneje tudi končal. Med drugo svetovno vojno je deloval naprej in v tem obdobju postal največji domžalski slamnikar. Četudi je bila v tem obdobju proizvodnja zmanjšana, je obvladoval takratno jugoslovansko tržišče pokrival oz. slamnikov, saj je imel v Beogradu zaposlenega celo svojega trgovskega potnika. Po končani drugi svetovni vojni mu je nova oblast odvzela vse: tovarno, domačijo in lokal nasproti železniške postaje. Ostalo mu ni nič. Bil je potrjen in zagrenjen, brez premoženja in pokojnine. Opustil je igranje harmonike, ki jo je prodal. Živel je le od kmetijskih pridelkov, ki jih je v majhnem obsegu še zagotavljal zase in za drugo ženo Antonijo, ki je 14. avgusta 1960 umrla. Zadnjih nekaj let je čuval kolesa potnikom, ki so odhajali v Ljubljano na delo in študij ter s tem čuvanjem koles zaslužil kakšen takratni dinar. Matija Ravnikar je umrl brez premoženja 26. novembra 1964, ostal pa je prisposoba podjetnika, tovarnarja, ki je spričo novih političnih razmer ostal brez vsega.

Pogled v Ravnikarjevo delavnico. Posnetek je datiran z datumom 7. april 1932. (Foto: arhiv M. Brojan)